

ד' טבת תשע"ה פרשת "ויגש" כניסת שבת – 16:23 צאת שבת – 17:23 גיליון מס' 592

מבט של 'סדר' לעומת מבט של 'אי סדר ותיקון', בתורה ובחינו בכלל / אבידן קידר

שאלה שנשאלת בכלל בקריאה בתורה ובטח בפרשיות הדמטיות והמטלטלות הללו שעוסקות ברקימת תולדות עם ישראל, האם סיפורי המקרא חייבים היו להתרחש? האם תהליך בנייתו של עם ישראל חייב היה להתרחש בדרך המתוארת בפסוקים וממילא יינתן הסבר מהותי המניח את הדעת מהי המשמעות של אותם המאורעות או שמא יכול היה להתרחש גם אחרת? במילים אחרות, האם יש להתבונן על מאורעות המקרא ובכלל על מאורעות חיינו במעין מבט דטרמיניסטי לפיו אין לאדם יכולת בחירה משמעותית אם בכלל? כלומר "הכל צפוי" אך יחד עם זאת "הרשות ניתנה", המציאות כבר מוכרחת וכן אחריתה ובתוכה ניתן לנבאים איזה מרחב תמרון. אם נאמר כך הרי מעשינו וכמו"כ סיפורי המקרא לכאורה הינם פיקציה ותו לא? או שמא ניתן לומר כי לא "הכל צפוי" במובן המקובל, אלא היריעה רחבה יותר. גישה הגורסת כי האדם הוא הפועל במציאות והוא המכתיב אותה. הוא יוצר המציאות. עפ"י גישה זו "הכל צפוי" זוהי המגמה, התכלית אך לא הדרך בה הנבאים פועלים במציאות.

במאמר זה ננסה להתחקות אחר התבוננויות אלו. מלבד חשיבותה ועניינה הרוחני של הסוגיה כשהוא לעצמו, השלכותיה על אופני המעשה בעולמנו רבי ערך ועוצמה. לאותם סוגי התבוננות, ניתן שמות. למבט המחפש ומתחקה אחר משמעות הדברים, היודע ללקוט שושנים מן החוחים אקרא 'סדר', מבט המחפש את הסדר, את השיטה לעיתים את המשמעות על אף דרך המאורעות. השני - מבט אשר מתחיל מהראשית, ולא קופץ ומנתח את האחרית. מבט אשר מתחיל מההתחלה, ומופתע מכל מאורע. מבט המחפש ומתחקה אחר כוונת המשורר המקורית והראשונית אקרא 'אי סדר ותיקון'.

"הכל צפוי" - מבט של 'סדר'

האם התורה מוכרחת הייתה להיכתב כפי שנכתבה? האם מוכרח היה עמ"י ליגאל ממצרים? האם עמ"י דווקא הוא הוא העם עליו לקבל את התורה? יתירה מזו, האם מתן תורה הכרחי היה? דורש התנא במס' שמחות פרק ח' הלכה יד' כי האירועים העיקריים שפקדו את ישראל כמו מתן תורה גאולה ראשונה ושנייה וכן חורבן הבית היו מחויבי המציאות. "ראוין היו ישראל ליגאל ממצרים, אילולי עמדו משה ואהרן, שנאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול; ראוין היו ישראל לקבל את התורה, אילולי עמדו משה ואהרן במדבר, שנאמר יצפן לישירים ותושיה..." עפ"י גישה זו נראה לכאורה כי הסיפור המקראי חייב היה להתרחש בצורה המתוארת לפנינו ולא בשום דרך אחרת. דומה כי כל חלק מהסיפור כאילו נקבע ונטבע מראש באור של פטליזם מחויב מציאות.

ניתן למצוא התבוננות מעין זו על פסוקי התורה אצל פרשני המקרא ואנשי אמונה לאורך הדורות שנאמנים לגישה של 'סדר' המתנהל במציאות. יש לסייג ולומר כי אע"פ שהמגמה והתכלית ברורים אליבא גישה זו, יש בכוחו של האדם להפריע או להועיל לאותה המגמה להופיע בבחינת "פעל עם אל". דוג' לכך ניתן למצוא בדברי הרמב"ם בהל' עבודה זרה פרק א' הל' ג' שם הוא מתאר את דמותו של אברהם "...ידע שיש שם אלוה אחד והוא מנהיג הגלגל והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו, וידע שכל העולם טועים..." והולכים בדרכו של אברהם יצחק בנו וכן יעקב ובניו אך עמ"י השקוע עמוק בטומאות מצרים סרים מדרכו של אברהם וכן ממשיך הרמב"ם "וכמעט קט היה העיקר ששאל אברהם נקער וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיות, ומאהבת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן כל הנביאים ושלחו..." א"כ הרמב"ם סובר כי אע"פ שישנה מגמה מסוימת היא הסדר, ניתן מרחב לאדם בו הוא יכול לעכב את הסדר מלהופיע. כך על בוא הגאולה "לא זכו - בעתה, זכו - אחישנה".

הבנה זו מעניקה לאדם ארשת ביטחון בכך שהוא יודע כי כל מעשה שיעשה אין הוא משפיע בצורה מהותית עד כדי כך שיש בכוחו לשנות את הסדר שסודר מראשית הבריאה. אלא יש בכוחו לפעול בתוך מרחב מסוים עם גבולות ברורים. דוג' לכך מאמר המדרש "מחשבתן של ישראל קדמה לעולם". הטוענים את טענת הסדר יטענו עפ"י מאמר זה כי עם ישראל ותפקידו בעולם הינם מחויבי המציאות. גם אם יחטאו ישראל אין בחירתם של הקב"ה בהם תלויה במעשיהם. ע"כ "גם אם חוטאים קרויים בניים".

תיקון מחדש

המבט הנוסף שבידי ביטוי אצל פרשני המקרא הוא מבט של חוסר הסדר. מבט שאומר כי לא הכל צפוי במובן המקובל. סיפורי המקרא הינם תגובה לבחירתו של האדם במעשיו. מדהימים בהקשר זה דברי ה' מאור ושמש', תלמידים של ה'חזקה מלובלין' ושל רבי אלימלך מליזנסק, "והנה, אם בני ישראל לבדם היו יוצאים ממצרים ולא היה נדבק בהם הערב רב - היה השי"ת מוליכם מיד לארץ ישראל דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא ושם תכלית העבודה, ולא היו צריכים לנסי הים והמון ומתן תורה במדבר, כי בית הבחירה הוא מעולה מכל המעלות". עפ"י דברים אלו נראה כי אין תכתיב קבוע מראש למאורעות התורה. המציאות היא דינאמית, מתחדשת. אינה קבועה. קריאה בתורה עפ"י הבנה זו היא ממש קריאה כשל ספר בו אין המאורעות ידועים לנו טרם התממשותם.

דברים אלו כותב גם הספורנו על ציווי בניית המשכן "ובכן ראוי להתבונן כי אמנם קודם לחטא העגל תיכף אחר מתן תורה לא היו ישראל צריכים לכל אלה למען השרות שכינתו בתוכם ולא נצטוו על עשיית משכן וכליו וכהניו ומשרתיו ולא על שום קרבן לחובת צבור או יחיד כלל זולתי אחר מעשה העגל". מעשי האדם הם שגרמו לציווי בניית המשכן שלולא כן לא היה לכך צורך. בדומה לכך ניתן לומר כי מכירת יוסף ע"י אחיו והתנכלותם אליו היא שגרמה לירידת האחים ויעקב אביהם וכמו"כ להשתקעותם, בארץ מצרים. ההרגל לקרא את סיפורי המקרא כך שברקע אנחנו כבר יודעים מהו המשך הסיפור ומהם מגמתו וכיוונו הוא נחלת רבים. מאורעות המקרא מתרחשים באופן שבכל שלב קיים חופש בחירה מוחלט, העשוי להוביל את הסיפור למקומות רבים. הרב יהודא ליאון אשכנזי, 'מניטו', בספר 'סוד העברי' מציע לנו לקרוא את התורה מהתחלה לסוף ולא מהסוף להתחלה. דוג' לכך היא הקביעה כי עמ"י הוא מחויב המציאות. עפ"י הרב 'מניטו' עם ישראל מופיע על רקע התפצלות האנושות במגדל בבל לע' אומות. ישראל איננו נמנה עם אותם ע' אומות. ישראל הוא האומה השבעים ואחת שבאה לתקן, להחזיר את האחדות שאבדה. עניין מרכזי בספר בראשית הוא חיפוש מי ראוי במציאות לקבל את השם ישראל, מי ראוי להיות המייסד של אותה אומה מיוחדת. עפ"י הבנה זו, "ישראל" היא אידיאה שמשמעותה תיקון, ערך, סיבה ותכלית לבריאה כולה. אך לא ברור דרך מי תופיע אותה אידיאה מיוחדת. זוהי הכוונה אם כן למדרש "מחשבתן של ישראל קדמה לעולם". דהיינו אידיאה מסוימת שאותה עתיד עם מסוים להופיע. לעתיד יתברר מי הוא אותו העם שזכה לכך כנראה מרגע קבלת התורה (?). הבנה זו כ"כ מהותית לחיינו אנו. שכן המסגרת שניתנה לנו נבנתה עפ"י מעשי האדם. נדמה כי ישנה כאן קריאה של הרב 'מניטו' לחיים בעלי ערך עצמי. אנו חירותיים לגמרי. אין תכתיב ידוע מראש. המציאות היא דינאמית. אמנם יש תכלית שנקבעה ולשמה נברא העולם אך על הדרך, יש בכוחנו להשפיע. הופעת האידיאות שמשרתות את מגמת הבריאה יכולה להופיע דרכינו. לפי חשיבה זו משמעות בחירה החופשית שניתנה לו לאדם מקבלת תוקף עז יותר.

המשך בעמ' הבא...

מזל טוב!

למשה ושושנה כהן
לרגל נישואי הבן אסף עב"ל ספיר!

לדניאל ואילנה גולדרינג
לרגל נישואי הבן מיכאל עב"ל יוכבד!

לישראל ואיתי גולדברג
להולדת הנכדה, בת לרננה ואריאל!

ליוסי שטח ומשפחתו,
לרגל בר המצווה!

לאלי ומיכל יניב
להולדת הנכדות, בנות לספיר ואיציק!

לדוד ודבי שטרן
להולדת הנכדה, בת לניטאי וטלי!

תנועת הילדים "עוז" פותחת שנה!
מפגש עם המדריכים החדשים, תחנות, דוכני אוכל בתשלום,
מפקד להעלאת השבטים.
ביום ראשון 28/12/14 בין השעות: 16:30-18:30, בסניף.
ילדי כיתות א' – ג' והוריהם, מוזמנים!

"שלהבת שהם" הישיבה התיכונית והאולפנה בשוהם, פותחת את שעריה לרישום תלמידים ותלמידות לקראת שנת הלימודים תשע"ו לכיתות ז'. בואו להתרשם מצוות ההוראה והתלמידים, במפגשים שיתקיימו בביה"ס "שלהבת שוהם", רחוב תירוש 1, שוהם.

חשיפה להורי כיתות ז'	רישום וריאיונות
ט"ז בטבת 7.1.15 בשעה 20:00	רישום וריאיונות יתקיימו ביום ראשון
בבית המדרש	י"ט בשבט 8.2.15 בבית הספר
	בין השעות 16:00-19:00

ימי חשיפה בבית הספר	חוגי בית
ביום יום שישי – י"ח בטבת תשע"ה 9.1.15	הודעה על מפגשי בית בשוהם
בבית יום שישי – כ"ה בטבת תשע"ה 16.1.15	ובסביבותיה תגיע בהמשך

בואו בשמחה,
הרב יהודה דומיניץ – ראש הישיבה והאולפנה
והצוות החינוכי

לשאלות ופרטים נוספים: מזכירות בית הספר 03-9795755, רחוב תירוש 1, שוהם
shalhevetsho@gmail.com

קבוצת מטיילי ש'הם – עונה 5

נחל דולב
מערב בנימין

יום שישי, י"א טבת 02/01/15

עלות הסיוור: 50 ש"ח לאדם

לפרטים נוספים:

OferDvir@gmail.com

עופר 050-7222243

LetayelArale@gmail.com

"יד משהם"

דרוש מקרר גדול
למשפחה ברוכת ילדים
טל' 052-7146980

שיעור לנשים בפרשת השבוע

יתקיים אי"ה בשבת פרשת
"ויגש", בבית משפחת אילון
ברח' תבור 124
בשעה 15:45

ספק לכתחילה

ניתן לומר כי עפ"י הבנה זו המסגרת של החוקים והסדר היא דיעבדית במידת מה¹. כל מצוות המשכן ניתנו, עפ"י גישה זו, בדיעבד. כתוצאה מחטא העגל. אם כך, נדמה כי בקיום אורח חיים הלכתי, מסודר, אין לנו היכולת להיפגש בצורה מלאה עם רצון ה' מהאדם. המסגרת היא מלאכותית, היא מתאימה לחיים של סדר. לעיתים המסגרת תיתן לנו תחושה של מריונטות. במרחב של בחירה מצומצם עם מערכת חוקים מאוד ברורה אנו מרגישים מכוונים ולא מכוונים. לכל היותר שותפים. אך אולי ההטבה הגדולה והמשמעותית ביותר היא חיים שיהיו נטולי מסגרות עבור האדם. עי"כ הוא, ע"י מעשיו, יקבע את הסיפור הבא שיתרחש. אברהם, הוא שנצטווה "התהלך לפניי והיה תמים". במילים אחרות, קח את המושכות, אתה המנהיג². רעיון זה מבאר האדמו"ר מאיזביצא בספרו 'מי השילוח' "זה פירש אם בחקותי תלכו, אם הוא לשון ספק, והוא כי אף שהאדם הולך בד"ת צריך ג"כ להיות בספק פן אינו מקיים רצון ה' בשלמות, כי רצון ה' עמוק מאוד³". הספק היא חוויה משמעותית שניתן לחוות בקריאת פסוקי התורה וכמו"כ בחיינו אנו. כמוכן שאין הכוונה לערער את מחויבותנו לעולמה של הלכה אך הבנה זו נותנת לנו תחושה של בחירה מחודשת וממילא זיקה גדולה בין המצווה למצווה. משל לנישואין בין איש לאשתו. דווקא ההכרה כי ישנה דרך בה ניתן לוותר ולהתנתק היא הנותנת תחושה של קשר מתחדש ומתעצם מתוך בחירה אמיתית בכל רגע ביניהם. חוויה זו עוקרת אותנו מן עולם של הבחנות פונקציונאליות ופותרת אותנו לעולם של אינטימיות עמוקה עם האינסוף השוכן בו. המבט של חוסר סדר קבוע מעצים את האדם ואת מעשיו. ההשלכה של כל מעשה היא קריטית. מרחב הבחירה הוא גדול מאוד. ממילא אין כל מונע לרצון האדם ולפעולותיו. הוא המחויב מתוך חירותו לחפש את רצון ה' ממנו בכל מעשה אשר יעשה. אדם החי בתודעה כזו, אין כל מונע שימנע בעדו את הארת הפנים ואת השמחה התמידית הנסוכה על פניו. כל מחלה או צרה שתבוא עליו לא תמנע בעדו מלהמשיך להתעצם ולחפש בכל רגע את רצון ה' ממנו. הוא בשאיפה, כי עצם החיפוש יוביל אותו לדבקות מוחלטת ע"כ הוא קורא "אנא למדני כיצד לדבוק בך". זוהי תודעה של חירות מוחלטת הראויה ליחידים.

כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו¹ - ירושלמי פרק ו' הל' ט'²
ליתר הרחבה- מהר"ל נ"י פרק א' לענין הסדר שסידר הקב"ה בעולמו וייתכנות של יציאה זמנית מן הסדר.³
כמו"כ עפ"י הרמב"ם יש להפריד בין הפרט שיכול לעשות ככל העולה על רוחו תוך תשומת מלכות הסדר אך בכל מה שנוגע לכלל ולא למקרה פרטי הרי אין לאדם יכולת שינוי. מדובר בתכתיב שהוכתב מראשית. דוג' לכך היא הבטחת הקב"ה לאברהם "עבדום ועינו אותם". זהו תרחיש שעתידי להתרחש. ישנה מגמה ברורה ומסודרת. אך פרעה הוא שבחר להופיע את הדמות המעבירה והמענה. ע"כ יענש משום ש"מגלגליו חובה ע"י חייב".⁴
ליתר הרחבה מהר"ל נ"י פרק יא'⁵

הבנה זו מתאימה לתשובת הבעש"ט לשאלה המפורסמת על המדרש 'הקב"ה יסתכל בתורה וברא את העולם' והרי סיפורי התורה הכוללים בה מתרחשים רק לאחר בריאת העולם. תשובתו היא "כי התורה הקדושה בבריאתה נבראה רק בתערובות אותיות, היינו אלו האותיות שישנן בתורתנו הקדושה מן בראשית עד לענין כל ישראל לא היו נצרכים אז בצירופי תיבות כמו שאנו רואים היום כמו בראשית ברא או לך לך מארצך וכיוצא, רק האמת הוא שכל אלו התיבות מתורתנו הקדושה היו מעורבין בתערובות, ובכל עת וזמן שנתהווה איזה ענין בעולם, אז נצטרפו אלו האותיות ונתהווה צירופי תיבות ונתהווה סיפור זה הענין כלומר תערובות האותיות המבטאות פוטנציאל המממש את עצמו דרך סיפורי המקרא.

אולי זוהי כוונת המדרש כי "האבות קיימו כל התורה כולה". זוהי הייתה האינטואיציה הבסיסית של האבות. הכל נבע מתוך בחירה עצמית חירותית.
ליתר הרחבה ב"ר פרשה ל' סימן י' השוואה בין נח לאברהם "משל לשר שהיו לו שני בנים..

שבת שלום, אבידן קידר

לעילוי נשמת א"מ הכ"מ חיותה חנה ז"ל בת יעקב ברל

חברי קהילת שוהם, שולחים תנחומים לשמעון נהרי עם הסתלקותו של אחיו אברהם ז"ל.

"מן השמים תנחמו"

חברי קהילת שוהם, שולחים תנחומים למאיר פרץ עם הסתלקותה של אמו ז"ל.

"מן השמים תנחמו"

